Opetus- ja kulttuuriministeriö

ASIA Lausunto luonnoksesta perusopetusasetuksen muuttamisesta

VIITE Lausuntopyynnön diaarinumero VN/25166/2026

Kysymykset

Onko teillä lausuttavaa ehdotuksen 10 pykälään koskien lukuvuosiarviointia?

Pidämme perusteltuna, että sanallisen arvioinnin käytöstä todistuksissa säädetään nykyistä täsmällisemmin. Ehdotettu 10 § vastaa aiempaa paremmin työskentelyn arvioinnin käytäntöjä sekä osaamistakuulle asetettuja tavoitteita.

Kannatamme sanallisen arvioinnin käyttömahdollisuuden rajaamista pääsääntöisesti kahteen ensimmäiseen lukuvuoteen, sillä numeroarviointi antaa oppilaalle ja huoltajille selkeämmän kuvan oppilaan osaamisen tasosta. Kahden lukuvuoden ehdoton aikaraja ei kuitenkaan kaikissa tilanteissa vastaa oppilaan tosiasiallista opetuskielen taitoa eikä aikaa, jonka oppilas on osallistunut suomen- tai ruotsinkieliseen opetukseen. Esimerkiksi kesken lukuvuoden Suomeen tullut, myöhään maahan tullut, vähän koulua käynyt tai koulunkäynnissään katkoja kokenut oppilas voi tarvita sanallista arviointia pidempään.

Ehdotamme, että sanallisen arvioinnin käyttö vuosiluokilla 4–8 voitaisiin sallia enintään kahden ensimmäisen lukuvuoden ajan oppilaalle, jonka opetuskielen taito ei vielä riitä hänen osaamisensa luotettavaan arviointiin numeroarvosanalla. Sanallinen arviointi voitaisiin lisäksi erityisestä perustellusta syystä antaa myös tämän jälkeen, jos se on oppilaan opetuskielen taidon, koulunkäyntihistorian ja osaamisen osoittamisen edellytysten perusteella tarpeen. Oikeus sanalliseen arviointiin tulisi sitoa äidinkielen sijasta ensisijaisesti siihen, voidaanko oppilaan oppiaineen osaamista arvioida luotettavasti opetuskielen taidosta erillään. Tällöin sääntely kohdistuisi arvioinnin todelliseen pedagogiseen perusteeseen.

Hyväksytyn sanallisen arvion edellytyksiä ja sen suhdetta arvosanaan 5 tulee täsmentää esimerkiksi suomi toisena kielenä ja kirjallisuus -oppimäärän arvioinnissa. Arvioinnin tulee ehkäistä tilanteita, joissa oppilas siirtyy vuosiluokalta toiselle hyväksytyn sanallisen arvion

perusteella, mutta hänen osaamisensa arvioidaan yhdeksännen vuosiluokan keväällä hylätyksi. Pidämme perusteltuna, että hyväksytty arvio sidotaan 11 §:n 1 momentissa arvosanan 5 kriteereihin. Tämä yhteys tulee ilmaista selkeämmin myös sanallista arviointia koskevassa 10 §:ssä.

Luonnoksen ja perustelumuistion mukaan välitodistus on velvoittava ainoastaan yhdeksännellä vuosiluokalla. Ehdotamme väliarvioinnin velvoittavuuden ulottamista myös muille yläkoulun vuosiluokille. Tämä vahvistaisi oppilaiden ja huoltajien mahdollisuuksia seurata oppiainekohtaista edistymistä sekä reagoida ajoissa oppimisessa ja koulunkäynnissä tapahtuviin muutoksiin. Erityisen tärkeä väliarvioinnin antaminen yhdeksättä luokkaa aiemmin on niissä oppiaineissa, jossa päättöarvosana annetaan aiemmin, jotta oppilaalla on mahdollisuus reagoida.

Huomionarvoisena asiana tulee pitää myös arvioinnissa käytettävää kieltä. Sanallisen arvioinnin ilmaiseman osaamistason ja palautteen ymmärtäminen voi olla erityisen haastavaa silloin, kun suomalainen arviointikäytäntö ei ole oppilaalle tai huoltajille ennestään tuttu, jolloin sanallisessa arvioinnissa käytettävän kielen selkokielisyydestä on pidettävä huolta.

Mikäli väliarviointi säädetään velvoittavaksi kaikilla yläkoulun vuosiluokilla, sanallisen arvioinnin käyttöä koskeva rajaus tulee täsmentää siten, että sanallinen arvio voidaan pääsääntöisesti antaa enintään kahdessa peräkkäisessä lukuvuositodistuksessa sekä näiden lukuvuosien aikana annettavissa välitodistuksissa. Yhdeksännen vuosiluokan välitodistuksessa tulee käyttää päättöarvioinnin mukaista numeroarviointia. Näin oppilas ja huoltajat saavat realistisen kuvan oppilaan osaamisesta, ja oppilaalla on mahdollisuus vaikuttaa päättöarviointiinsa tehostamalla työskentelyään.

On hyvä, että aikuisten perusopetuksen lukutaitovaiheen ja alkuvaiheen sanallinen arviointi on selkeästi määritelty kohdassa 4). Voisi olla hyvä tarkentaa myös momenttiin 7, koskeeko se myös aikuisten perusopetusta eli että opiskelijoille, joiden äidinkieli on, suomen ja ruotsin kieltä lukuun ottamatta, muu kuin opetuksessa käytettävä kieli, voidaan antaa sanallinen arviointi enintään kahden ensimmäisen lukuvuoden aikana.

Onko teillä lausuttavaa ehdotuksen 11 pykälään koskien opinnoissa etenemistä ja vuosiluokalta siirtymistä?

Ehdotettu ilmaisu ”voi vaikuttaa oppilaan osaamisen ja työskentelyn arviointiin” jättää epäselväksi, arvioidaanko oppilaan osaamista vai poissaoloa, ja saattaa johtaa kuntakohtaisesti erilaisiin

tulkintoihin. Arvioinnin tulee perustua osoitettuun osaamiseen ja oppiainekohtaiseen työskentelyyn, eikä poissaolo saa muodostua rangaistuksen kaltaiseksi arvosanaa alentavaksi tekijäksi. Ensisijaisesti ehdotamme momentin korvaamista seuraavasti: ”Poissaolo ei sellaisenaan saa vaikuttaa oppilaan arvosanaan. Jos oppilaan poissaolojen vuoksi hänen osaamistaan tai työskentelyään ei voida arvioida suhteessa oppiaineen tavoitteisiin, oppilaalle tulee varata riittävät ja monipuoliset mahdollisuudet osoittaa osaamisensa ennen lukuvuosiarvioinnista päättämistä.” Ehdotus tunnistaisi poissaolon tosiasiallisen vaikutuksen: opettajalla ei välttämättä ole riittävästi näyttöä arvioinnin tekemiseen, jolloin on järjestettävä mahdollisuuksia osaamisen osoittamiseen ennen arviointipäätöstä.

Toissijaisesti, mikäli momentin rakennetta ei muuteta kokonaan, sitä tulisi vähintään täydentää seuraavasti: ”Muusta kuin terveydellisestä syystä johtuva pitkäaikainen poissaolo opetuksesta voi vaikuttaa oppilaan mahdollisuuksiin osoittaa osaamistaan ja työskentelyään. Poissaolo ei sellaisenaan ole arvioinnin kohde eikä peruste arvosanan alentamiselle. Oppilaalle tulee ennen arvioinnista päättämistä varata mahdollisuus osoittaa osaamisensa suhteessa oppiaineen tavoitteisiin.”

Kannatamme hyväksytyn arvosanan ja arvosanan 5 välisen yhteyden selkeyttämistä sekä sen täsmentämistä, että arvosanan 5 kriteerien alittava osaaminen arvioidaan hylätyksi. Pidämme perusteltuna periaatetta, jonka mukaan hyväksytyn arvosanan edellytyksenä on määritellyn vähimmäisosaamisen saavuttaminen.

Säännös ”Oppilas saa vuosiluokan oppimäärään sisältyvissä oppiaineissa hyväksytyn arvosanan, mikäli hän osoittaa vähintään arvosanan viisi (5) kriteerien kuvaamaa osaamista” on tulkittavissa siten, että se koskee myös hyväksyttyä sanallista arviota. Tällöin hyväksytty sanallinen arvio osoittaisi vähintään arvosanan 5 mukaista osaamista. Mikäli tämä ei ole säännöksen tarkoitus, sen sanamuotoa tulee täsmentää.

Kannatamme ennakoivasta tiedottamisesta säätämistä asetustasolla. Ehdotus painottaa kuitenkin tiedottamista ja osaamisen osoittamista, eikä siinä mainita opetuksen tai oppimisen tuen järjestämistä. Osaamistakuun lähtökohdan tulisi olla, että puutteelliseen osaamiseen vastataan ensin opetuksella, ohjauksella ja tuella, eikä ainoastaan uudella näytöllä. Ehdotamme momentin muotoilemista seuraavasti: ”Jos oppilaan vuosiluokan oppimäärän suoritus jossakin oppiaineessa on vaarassa tulla hylätyksi, oppilaalle ja oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle tulee antaa riittävän ajoissa tieto opintojen etenemisen tilanteesta, oppilaan tarvitsemasta opetuksesta ja tuesta sekä mahdollisuuksista osoittaa osaamisensa monipuolisesti.” Ilmaisu ”riittävän ajoissa” vahvistaisi ennakollisuutta ilman, että asetuksessa olisi tarpeen määrittää kaikille oppiaineille ja tilanteille samaa määräaikaa. Tarkempi menettely ja dokumentointi voitaisiin määrätä opetussuunnitelman perusteissa.

Kannatamme myös hylätyn oppimäärän suorittamista koskevasta erillisestä näytöstä säätämistä, sillä nykyiset käytännöt vaihtelevat valtakunnallisesti. Perustelumuistion mukaan erillinen näyttö voi sisältää suullisia, kirjallisia ja muita näyttömahdollisuuksia, mutta tämä monipuolisuus ei ilmene asetustekstistä. Näytön monipuolisuus on oppilaan oikeusturvaa ja yhdenvertaisuutta koskeva keskeinen periaate, ja se tulisi ilmaista asetuksessa. Ehdotamme, että erillisessä näytössä oppilaalle tulee tarjota hänen edellytyksensä huomioon ottavia monipuolisia tapoja osoittaa osaamisensa suhteessa oppiaineen tavoitteisiin. Muotoilu ei edellyttäisi tiettyä näyttötapaa, vaan jättäisi opettajalle pedagogisen harkinnan, ja samalla vältettäisiin tulkinta, jonka mukaan erillinen näyttö tarkoittaisi automaattisesti yhtä kirjallista koetta.

Kannatamme tavoitekokonaisuuksittain opiskelevan oppilaan kolmannelle ja seitsemännelle vuosiluokalle siirtymisen edellytysten sekä vuosiluokalle jäämisen täsmentämistä. Pykälätekstiä tulisi kuitenkin täsmentää siten, että siitä ilmenee tavoitekokonaisuuksien muodostuvan oppiainekohtaisesti. Ehdotamme muotoilua: ”Oppilas voi edetä yhdessä tai useammassa oppiaineessa vuosiluokkiin jaetun oppimäärän sijasta perusopetuslain 20 h §:ssä tarkoitetun suunnitelman mukaisesti tavoitekokonaisuuksittain.” Lisäksi asetuksessa tai vähintään sen perusteluissa tulisi yksiselitteisesti todeta, että erillinen näyttö koskee myös hylättyä tavoitekokonaisuutta. Tämä ilmenee perustelumuistiosta mutta ei suoraan ehdotetusta pykälätekstistä.

Asetusluonnoksessa ei määritellä, kuinka monta kertaa oppilas voidaan jättää vuosiluokalle. Jatkovalmistelussa tulee selventää, onko vuosiluokalle jättämisen toistuvuudelle tarkoitus asettaa rajoituksia.

Onko teillä lausuttavaa ehdotuksen 12 pykälään koskien päättöarviointia?

Pidämme päättöarviointia koskevaa pykäläehdotusta lähtökohtaisesti kannatettavana. Perustelumuistion mukaan päättöarvosana ei määräytyisi aikaisempien arvosanojen keskiarvon mukaisesti, vaan opettaja tekisi kokonaisarvion vuosiluokilla 7–9 osoitetusta osaamisesta. Tämä keskeinen rajaus ei kuitenkaan sisälly pykälätekstiin, ja vaarana on, että vuosiluokkien 7–8 arvosanat ja 9. vuosiluokan välitodistus ymmärretään päättöarvosanan laskennallisiksi osiksi. Oppilaan oikeusturvan kannalta näin keskeisen periaatteen tulee näkyä itse asetuksessa. Ehdotamme muotoilua: ”Päättöarviointi tehdään opetussuunnitelman perusteissa asetettujen vuosiluokkien 7–9 tavoitteiden ja niistä johdettujen päättöarvioinnin kriteerien perusteella. Päättöarvosanan

muodostamisessa otetaan huomioon oppilaan vuosiluokilla 7–9 osoittama osaaminen ja työskentely sekä oppiaineesta vuosiluokilla 7–8 annetut lukuvuosiarvosanat ja 9. vuosiluokan välitodistuksessa annettu arviointi. Päättöarvosana ei määräydy aikaisempien arvosanojen keskiarvona. Päättöarvioinnissa tulee ottaa huomioon oppilaan osaamisen kehittyminen ja viimeisin luotettava näyttö hänen osaamisestaan suhteessa päättöarvioinnin kriteereihin.” Ilmaisu ”viimeisin luotettava näyttö” mahdollistaisi sen, että oppilaan myöhemmin kehittynyt osaaminen voidaan huomioida, mutta kokonaisarvio ei perustuisi vain yksittäiseen loppuvaiheen suoritukseen.

Ennen 9. vuosiluokkaa päättyvien oppiaineiden osalta ehdotamme muotoilua: ”Jos oppiaineen oppimäärän opetus päättyy vuosiluokalla 7 tai 8, päättöarvosana annetaan kyseisen vuosiluokan päätteeksi ja merkitään lukuvuositodistukseen. Arvosana merkitään myöhemmin päättötodistukseen. Oppilaalle tulee ennen päättöarvosanan antamista ilmoittaa, että kyseessä on päättöarviointi, sekä antaa tieto arviointiperusteista ja mahdollisuuksista osoittaa osaamistaan.” Kun esimerkiksi taide- tai taitoaineen päättöarvosana annetaan jo vuosiluokalla 7 tai 8, oppilaan ja huoltajan tulee ymmärtää, ettei kysymys ole tavallisesta lukuvuosiarvosanasta vaan päättötodistukseen siirtyvästä arvosanasta. Mikäli tiedonantovelvollisuudesta katsotaan säädetyn jo riittävästi perusopetuslaissa, vastaava vaatimus tulee kohdistaa opetussuunnitelman perusteisiin.

Onko teillä lausuttavaa ehdotuksen 12 a pykälään koskien todistuksia?

Ehdotuksen mukaan välitodistusten antaminen muilla kuin yhdeksännellä vuosiluokalla jää nykyisten opetussuunnitelman perusteiden tavoin opetuksen järjestäjän päätettäväksi. Välitodistuksia annetaan kuitenkin pääsääntöisesti jo alakoulussa, ja niiden antamisen aloitusajankohta vaihtelee kunnittain. Joissakin kunnissa välitodistus voidaan antaa jo alkuopetuksessa, toisissa vasta kuudennella vuosiluokalla. Jatkovalmistelussa tulee selventää, onko välitodistusten antamisen aloittamisesta tarkoitus antaa valtakunnallista ohjeistusta.

Esitämme, että asetuksessa tai opetussuunnitelman perusteissa määrätään valtakunnallisesti välitodistuksen antamisesta viimeistään viidenneltä vuosiluokalta alkaen. Tampereella käytössä olevaa mallia, jossa välitodistukset annetaan viidenneltä vuosiluokalta alkaen, voidaan pitää perusteltuna. Tässä vaiheessa oppilailla on edellytykset ymmärtää todistusten sisältöä, ja oppimisen edistämiseksi tarvittaville muutoksille jää aikaa ennen kuudennen vuosiluokan lukuvuositodistusta ja yläkoulun nivelvaihetta.

Ehdotuksen mukaan välitodistus annetaan samoin perustein kuin lukuvuositodistus, mutta perustelumuistion mukaan 9. vuosiluokan välitodistuksessa käytettäisiin päättöarvioinnin kriteereitä. Pykälätekstin ja perustelumuistion suhde ei ole täysin selkeä. Ehdotamme muotoilua: ”Välitodistus annetaan samoin arviointiperustein kuin lukuvuositodistus. Vuosiluokan 9 välitodistuksessa arviointi tehdään päättöarvioinnin tavoitteiden ja kriteerien perusteella ottaen huomioon, että oppiaineen opetus ja oppilaan osaamisen kehittyminen jatkuvat lukuvuoden loppuun.” Lisäys tekisi poikkeuksen näkyväksi ja ehkäisisi sitä, että 9. vuosiluokan välitodistus ymmärrettäisiin käytännössä lopulliseksi päättöarvioinniksi. Oppilaalla tulee olla mahdollisuus kehittää ja osoittaa osaamistaan myös välitodistuksen jälkeen.

Perustelumuistion mukaan vaatimus todistusten antamisesta kirjallisena tarkoittaa fyysistä paperista todistusta, eikä todistusta voisi antaa ainoastaan sähköisesti. Pelkästään paperiseen asiakirjaan sidottu sääntely vaikeuttaa sähköisten palvelujen kehittämistä ja sähköisen tiedoksiannon mahdollisuutta ei tulisi sulkea pois. Mikäli kirjausta pysyy esitetyssä, tulisi vähintään perustelumuistiossa ottaa kantaa sähköisen tiedonannon mahdollisuutta. Kannatettavaa tämä mahdollisuus olisi erityisesti väliarvioinneissa. Vaihtoehtoisesti Ehdotamme muotoilua: ”Lukuvuosi- ja välitodistukset sekä päättötodistus tulee antaa kirjallisesti joko paperisena tai sähköisenä tiedoksiantona. ” Tällöin paperisen todistuksen ensisijaisuutta ja oppilaan oikeutta paperiseen todistukseen voisi tarkentaa perustelumuistiossa. Ehdotus turvaisi oppilaan oikeuden paperiseen todistukseen mutta mahdollistaisi hallitun siirtymisen sähköisiin todistuksiin. Sähköisen todistuksen tulee olla luotettavasti todennettavissa, muuttumaton tai muutokset jäljitettävissä, saavutettava, arkistoitavissa ja oppilaan myöhemmin käytettävissä.

Aikuisten perusopetuksessa on tilanteita, joissa paperinen todistus olisi tarkoituksenmukainen opiskelijan näkökulmasta ja siksi ehdotuksen mukaiseen uudistukseen voi suhtautua myönteisesti. Erityisesti maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden kohdalla sähköisen todistuksen käyttöönotto aiheuttaa usein epäselvyyksiä.